

به نام خداوند بخشنده مهربان

کنفرانس درس 11 دین و زندگی (2)
دبیر: سرکار خانم ملک زاده
کاری از: دیبا جلالی
و فاطمه امینی
کلاس یازدهم ریاضی 1
مدرسه سلاله

بخش دوم

در مسیر

یادآوری

در سال گذشته، برخی از قدم‌هایی را که لازمه‌ی رسیدن به کمال و سعادت است شناختیم، و برای برداشتن آن قدم‌ها تلاش کردیم. این قدم‌ها که در پنج بخش ارتباط با خدا، خود، خانواده، جامعه و خلقت قرار می‌گیرند، برخی از آنها عبارت بودند از: رعایت احکام و حدود الهی، محبت و دوستی نسبت به خدا و دوستان او، برنامه‌ریزی در زندگی و... . امسال، قدم‌های دیگری به سوی کمال و پیشرفت برمیداریم و از خدای مهربان می‌خواهیم که ما را در این مسیر یاری فرماید.

قرايت

وَإِذَا قِيلَ لَهُم تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوُوا رُؤُوسَهُمْ وَرَأَيْتُمُ يَصُدُونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿١٠﴾
 سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿١١﴾ هُمْ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَيَّ مِنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَقًّا يَنْفَعُنَا ۗ وَفِيهِ خَزَائِنُ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٢﴾ يَقُولُونَ لَسِنَ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعْرَضُ مِنهَا الْأَكْثَلَ ۗ وَفِيهِ الْعِزَّةُ وَرِسَالَتُهُ ۗ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا أَمْوَالَكُمْ وَلَا أَوْلَادَكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ ۗ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٤﴾ وَأَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَنَّكُمْ السَّمُوتُ فَيَقُولُوا رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَسْتَفِيئُ وَأَكُن مِنَ الْضَالِّينَ ﴿١٥﴾ وَلَنْ يُوَفَّىٰ جَزَاءَ اللَّهِ نَفْسًا إِنْ جَاءَ أَجَلُهَا ۗ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

و هنگامي که بخشي از حيات نماز و كبروي هايشان انكار كرد و به آن (از طرف مؤمنان) گفته شود : يا ايها خدا بيا بر خدا نماز خدا را نماز خدا بخواهد. سرهايشان را از روي انكار و تكبر برمي گردانند. و آن را مي بيني كه از گوينده آن سخن روي برمي يابند و تكبركشان از بفرستن سخن او خودداري مي كنند.

براي آنان يكسان است چه برايشان آموزش بخواني يا برايشان آموزش نخواني. خدا هرگز آنان را نخواهد آموزد، زيرا آنان فاسقند و خدا مردم فاسق را هدايت نمي كند و به راه سعادت و بهشت نمي برد.

ايان همان كساني اند كه (به قوم و قبيله خود) مي گویند : به مؤمنان مهاجرتي كه نزد رسول خدايند و او را باري مي گنند اتفاق نكند تا از (از نهدت فقر مشرود شده و از اطراف او براكند نموند (و به وطن هاي خود باز گردند) و او نتواند بر ما حاكمي كند. آنان چنين مي گویند در حالي كه گنجينه هاي آسمانها و زمين از آن خداست و هرگاه بخواند. باران بياي بر ما تو انگر مي كند. ولي منافقان اين حقيقت را در نمي يابند.

مي گویند : اگر از اين سفر جنگي به مدینه باز گرديم، قطعاً محترم هاي قوم (منافقان) دليل ها (چنين بياي بر ما مهاجران را از آنجا بيرون خواهد كرد. و حال آنكه عزت همه از آن خدا و پيامبرش و مؤمنان است. اما منافقان نمي دانند.

اي كساني كه ايمان آورده اند، مي آيد احوال و فرزندانان شما را از باد خدا بازدارد كه به ورطه فتن خواهد افتاد. و كساني كه چنين كنند، البته زيانكاران.

و بخشي از آنچه را كه به شما ارزاني داشته ام اتفاق كند، پس از آنكه بگي از شما را مرگ فرا رسد و بگويد : پروردگارا، چرا مرگ مرا اندكي به تأخير نماندني؟ در اين صورت صدمه مي دادم و از نيايستگان مي شدم.

اين درخواست بفرقه نمي شود، زيرا هنگامي كه اجل كسي فرارسيد، هرگز خدا او را به تأخير نمي افكند. و خدا به آنچه مي كند آگاه است.

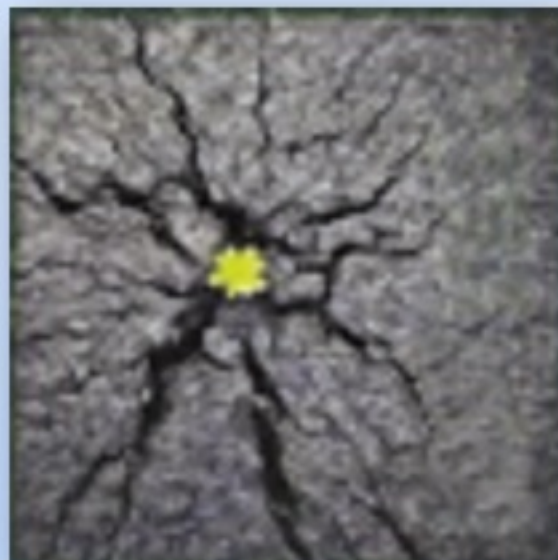
عزت نفس

یکی از مهم ترین قدم ها در مسیر کمال، تقویت عزت نفس است. عزت از صفاتی است که قرآن کریم بیش از ۹۵ بار خداوند را بدان توصیف کرده است. معصومین بزرگوار این صفت را از ارکان فضایل اخلاقی دانسته اند که اگر در وجود ما شکل بگیرد، مانع بسیاری از زشتی ها خواهد شد. این درس را به شناخت این صفت اختصاص می دهیم تا با آگاهی بیشتر، برای کسب این فضیلت بکوشیم.

یکی از مهم‌ترین قدم‌ها در مسیر کمال، تقویت عزت نفس است. عزت از صفاتی است که قرآن کریم بیش از ۹۵ بار خداوند را بدان توصیف کرده است. معصومین بزرگوار این صفت را از ارکان فضایل اخلاقی دانسته‌اند که اگر در وجود ما شکل بگیرد، مانع بسیاری از زشتی‌ها خواهد شد.

این درس را به شناخت این صفت اختصاص می‌دهیم تا با آگاهی بیشتر، برای کسب این فضیلت بکوشیم.

عزت و ذلت

پاورقی:

معمولا ما فارسی زبانان واژه (عزیز) را به جای (دوست داشتنی) و (گرامی) به کار می‌بریم. این معنا، اگرچه با معنای اصلی واژه در زبان عربی و قرآن کریم، متفاوت است، اما ارتباط نزدیکی با آن دارد، زیرا هر انسانی افراد مقاوم و تسلیم ناپذیر را دوست می‌دارد.

عزت به معنای (نفوذ ناپذیری) و (تسلیم نبودن) است.

وقتی می‌گویند خداوند (عزیز) است، معنایش این است که کسی نمی‌تواند در اراده او نفوذ نماید و او را تسلیم خود کند.

واژه (ذلت) درست مقابل (عزت) قرار دارد و به معنای نفوذ پذیری و مقلوب و تسلیم بود است.

بنابر تعاریف فوق، (انسان عزیز) کسی است که در برابر مستکبران و ظالمان و همچنین در مقابل هوی و هوس خویش می‌ایستد، مقاومت میکند و تسلیم نمی‌شود. او زیر بار عملی که روحش را آزرده کند و او را حقیر و کوچک سازد، نمی‌رود.

(انسان ذلیل) نیز کسی است که در برابر مستکبران و زورگویان تن به خواری می‌دهد و هر فرمانی را می‌پذیرد، همچنین تسلیم هوی و هوس خویش می‌شود و هرکاری را که موافق هوی و هوس او باشد انجام می‌دهد، هرچند که آن کار روحش را به گناه آلوده کند.

اکنون باید ببینیم چگونه می‌توانیم صفت دوست داشتنی (عزت) را در خود تقویت کنیم و از (ذلت و خواری) دوری کنیم؟

۲. عزت به چه معناست؟

۳. خداوند عزیز است این جمله یعنی چه؟

۴. واژه ی ذلت به چه معناست؟

عزّت و ذلّت

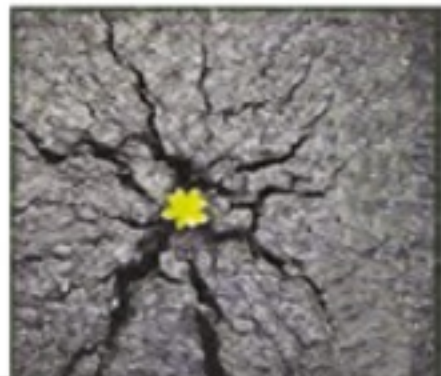
۲ (عزّت به معنای «نفوذناپذیری» و «تسلیم نبودن» است) (وقتی

می‌گویند خداوند «عزیز» است، معنایش این است که کسی

نمی‌تواند در اراده او نفوذ نماید و او را تسلیم خود کند) ۳

واژه «ذلّت» درست مقابل «عزّت» قرار دارد (به معنای

نفوذپذیری و مغلوب و تسلیم بودن است) ۴

۵. انسان عزیز به چه کسی می‌گویند؟

۶. انسان ذلیل به چه کسی می‌گویند؟

بنابر تعاریف فوق، «انسان عزیز» کسی است که در برابر

مستکبران و ظالمان و همچنین در مقابل هوی و هوس خویش می‌ایستد، مقاومت می‌کند و تسلیم

نمی‌شود. او زیر بار عملی که روحش را آزرده کند و او را حقیر و کوچک سازد، نمی‌رود) ۵

۶ «انسان ذلیل» نیز کسی است که در برابر مستکبران و زورگویان تن به خواری می‌دهد و هر فرمانی را

می‌پذیرد؛ همچنین تسلیم هوی و هوس خویش می‌شود و هر کاری را که موافق هوی و هوس او باشد

انجام می‌دهد، هر چند که آن کار روحش را به گناه آلوده کند) ۶

اکنون باید ببینیم چگونه می‌توانیم صفت دوست‌داشتنی «عزّت» را در خود تقویت کنیم و از «ذلّت

و خواری» دوری کنیم؟ آیه ۱- توجه به عظمت خداوند و تلاش برای بندگی او، راه دستیابی به عزّت

در آیات زیر بیندیشید و راه دستیابی به «عزت» را بیان کنید.

۱- مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا...^۲

هر کس عزت می خواهد [بداند] که هر چه عزت است، از آن خداست.

۲- لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَ زِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ^۳

برای کسانی که نیکوکاری پیشه کردند، پاداشی نیک و چیزی افزون تر است و بر چهره آنان غبار خواری و ذلت نمی نشیند.

۳- وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ^۴

آنان که بدی پیشه کردند، جزای بد به اندازه عمل خود می بینند و بر چهره آنان غبار ذلت می نشیند.
راه پیشنهادی قرآن برای رسیدن به عزت :

.....
.....

و خواری دوری کنیم؟

آیه ۱- توجه به عظمت خداوند و تلاش برای بندگی او، راه دستیابی به عزت

آیه ۲- نیکوکاری عامل دستیابی به پاداش نیک و چیزی فراتر و جلوگیری از خواری و ذلت

تدبر در قرآن

آیه ۳- نتیجه ی بدی کردن: ۱. جزای بد ۲. خواری و ذلت

در آیات زیر بیندیشید و راه دستیابی به «عزت» را بیان کنید.

۱- مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا...^۲

هر کس عزت می خواهد [بداند] که هر چه عزت است، از آن خداست.

۲- لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَ زِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ^۳

برای کسانی که نیکوکاری پیشه کردند، پاداشی نیک و چیزی افزون تر است و بر چهره آنان غبار خواری و ذلت نمی نشیند.

۳- وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جِزَاءٌ سَوِيَّةٌ بِمَاثِلِهَا وَ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ^۴

آنان که بدی پیشه کردند، جزای بد به اندازه عمل خود می بینند و بر چهره آنان غبار ذلت می نشیند.
راه پیشنهادی قرآن برای رسیدن به عزت :

روی آوردن به خداوند و اطاعت از دستورات او - نیکوکاری - دوری از بدی ها و گناهان

هر سه آیه

بیانگر راه های

دستیابی به

عزت

راه های تقویت عزت

قرآن کریم و سیره معصومین راه های زیر را برای تقویت عزت نفس بیان می کنند:

1_ شناخت ارزش خود و نفروختن خویش به بهای اندک

اگر کالای گران قیمتی، مانند طال داشته باشیم، اما ارزش و قیمت آن را ندانیم، به آسانی فریب میخوریم و آن را به بهای اندک میفروشیم. اما اگر ارزش آن را بدانیم، آن را عزیز می‌شماریم و به قیمت واقعی میفروشیم و بهایی برابر با ارزش آن به دست میآوریم.

از همین رو خداوند جایگاه ما انسان ها را در خلقت بیان می کند و می فرماید: **ما فرزندان آدم را کرامت بخشیدیم... و بر بسیاری از مخلوقات برتری دادیم.**

و خطاب به انسان فرموده:

(ای فرزند آدم، این مخلوقات را برای تو آفریدم و تو را برای خودم).

خداوند به انسان وعده دیدار داده و بهشتی به وسعت همه آسمان ها و زمین برایش آماده کرده است. بهشتی که در آن انسان به هر آرزویی که تمنا می کند، می رسد؛ حتی به آن زیبایی هایی که خودش نمی شناسد و خدا می داند، دست می یابد. آیا بهایی ارزشمندتر از این به ذهن انسان می رسد؟ آیا کسی می تواند ادعا کند که می تواند بهای بالاتری را برای انسان فرض کند؟

امام علی علیه السلام می فرماید :

إِنَّهُ لَيْسَ لَأَنْفُسِكُمْ تَمَنُّ إِلَّا الْجَنَّةُ

فَلَا تَبِعُوهَا إِلَّا بِهَا

«همانا بهایی برای جان شما جز بهشت نیست،

پس [خود را] به کمتر از آن نفروشید.»^۲

پاسخ: ۱- شناخت ارزش خود و فروختن خویش به بهای اندک ۱- توجه به عظمت خداوند و تلاش برای بندگی او

۸. حضرت علی (ع) بهای واقعی انسان را چه چیزی می دانست؟

راه های تقویت عزت

قرآن کریم و سیره معصومین راه های زیر را برای تقویت عزت نفس بیان می کنند :

۱- شناخت ارزش خود و فروختن خویش به بهای اندک

اگر کالای گران قیمتی، مانند طلا داشته باشیم، اما ارزش و قیمت آن را ندانیم، به آسانی فریب می خوریم و آن را به بهای اندک می فروشیم. اما اگر ارزش آن را بدانیم، آن را عزیز می شماریم و به قیمت واقعی می فروشیم و بهایی برابر با ارزش آن به دست می آوریم.

از همین رو خداوند جایگاه ما انسان ها را در خلقت بیان می کند و می فرماید : **ما فرزندان آدم را**

کرامت بخشیدیم... و بر بسیاری از مخلوقات برتری دادیم.^۱

بیانگر شناخت ارزش خود و فروختن

خویش به بهای اندک از راه های تقویت عزت نفس

و خطاب به انسان فرموده :

«ای فرزند آدم، این مخلوقات را برای تو آفریدم و تو را برای خودم»^۲

بیانگر شناخت ارزش خود و فروختن

خویش به بهای اندک از راه های تقویت عزت نفس

کرامت بخشیدیم... و بر بسیاری از مخلوقات برتری دادیم.^۱

و خطاب به انسان فرموده :

«ای فرزند آدم، این مخلوقات را برای تو آفریدم و تو را برای خودم»^۲

خداوند به انسان وعده دیدار داده و بهشتی به وسعت همه آسمان ها و زمین برایش آماده کرده است. بهشتی که در آن انسان به هر آرزویی که تمنا می کند، می رسد؛ حتی به آن زیبایی هایی که خودش نمی شناسد و خدا می داند، دست می یابد.^۳

آیا بهایی ارزشمندتر از این به ذهن انسان می رسد؟ آیا کسی می تواند ادعا کند که می تواند بهایی بالاتری را برای انسان فرض کند؟

امام علی علیه السلام می فرماید :

إِنَّهُ لَيْسَ لِأَنْفُسِكُمْ نَمَنٌ إِلَّا الْجَنَّةُ

فَلَا تَبِعُوهَا إِلَّا بِهَا

«همانا بهایی برای جان شما جز بهشت نیست،

پس [خود را] به کمتر از آن ن فروشید»^۴

2- توجه به عظمت خداوند و تلاش برای بندگی او

خدایی که خالق تمام هستی است، سرچشمه و منبع همه قدرت ها و عزت هاست. او وجود شکست ناپذیری است که هیچ کس توانایی ایستادن در برابر قدرت او را ندارد بنابراین، هرکس به دنبال عزت است، باید خود را به این سرچشمه وصل کند.
امیرالمومنین علی (ع) در وصف انسان هایی که عزت خود را در بندگی خدا یافته اند، می فرماید:

(خالق جهان در نظر آنان بزرگ است. از این جهت، غیر خدا در نظرشان کوچک است.)

وقتی که انسان به چنین شناخت و ایمانی رسید، به طور طبیعی تسلیم خدا می شود، بندگی او را می پذیرد و در مقابل غیرخدا عزیز و تسلیم ناپذیر باقی می ماند. به همین جهت امیرالمومنین (ع) از ما می خواهد که:
(بنده کسی مثل خودت نباش، زیرا خداوند تو را آزاد آفریده است.)

ودارزیابی (۱)

آیا تاکنون با کسی که عزت و کرامت شما را نادیده گرفته، مواجه شده اید؟ چه عکس العملی نشان

داده اید؟

شکست‌ناپذیری است که هیچ‌کس توانایی ایستادن در برابر قدرت او را ندارد بنابراین، هر کس به دنبال عزت است، باید خود را به این سرچشمه وصل کند.

امیرالمؤمنین علی علیه السلام در وصف انسان‌هایی که عزت خود را در بندگی خدا یافته‌اند، می‌فرماید:

۱۰ «خالق جهان در نظر آنان بزرگ است. از این جهت، غیر خدا در نظرشان کوچک است»^{۱۰}

▲ کوچک بودن غیر خدا برای انسان‌های عزتمند معلول بزرگ دیدن خداوند.

۱- سوره اسراء، آیه ۷۰.

۲- باین آتم، خَلَقْتُ الْأَنْبِيَاءَ لَأَجْلِكَ وَ خَلَقْتُكَ لَأَجْلِي، الجواهر السنیه فی الاحادیث القدسیه، شیخ خرغاملی، ص ۳۶۲.

۳- سوره قمر، آیه ۵۵ و سوره فجر، آیات ۲۰- ۲۷ و سوره زخرف، آیه ۷۱.

۴- نهج البلاغه، حکمت ۴۵۶.

۵- شَطَمَ الْخَالِقُ فِي أَنْفُسِهِمْ فَضَعُزًا مَا دُونَهُ فِي أَعْيُنِهِمْ: نهج البلاغه، خطبه ۱۹۳.

۱۲۰

۹. چرا روی آوردن به خدا و بندگی او، انسان را عزیز می‌کند؟

۱۰. طبق سخن امام علی (ع) چرا انسان عزت مند غیر خدا در نظرش کوچک است؟

۱۱. "پیشوایان ما در سخت‌ترین شرایط عزت مند بوده و تن به ذلت نمی‌دادند" این رفتار آنان معلول

چه چیزی بود؟ پاسخ: معلول تکیه بر خداوند و و پیوند با او

وقتی که انسان به چنین **شناخت و ایمانی** **رسید**، به **طور طبیعی** **معلول** تسلیم خدا می‌شود، بندگی او را

می‌پذیرد و در مقابل غیرخدا عزیز و تسلیم‌ناپذیر باقی می‌ماند.

به همین جهت امیرالمؤمنین علیه السلام از ما می‌خواهد که:

توجه به عظمت خداوند و تلاش برای
بندگی او از راه‌های تقویت عزت نفس

«بندگی کسی مثل خودت نباشد، زیرا خداوند تو را آزاد آفریده است»^۱.

اسوه های عزت در برابر ستمگران

پیشوایان ما با تکیه بر بندگی خداوند و پیوند با او توانستند در سخت ترین شرایط، عزت مندانه زندگی کنند و هیچ گاه تن به ذلت و خواری ندهند.

برای مثال، پیامبر اکرم (ص) هنگامی که در محاصره طاقت فرسای مشرکان مکه بود و جز حضرت ابوطالب (ع) و حضرت خدیجه (س) و یارانی اندک و فقیر، پشتوانه ای نداشت، به بزرگان مکه که به او وعده ثروت و قدرت و ریاست بر این شهر را می دادند، فرمود: **(اگر اینان خورشید را در دست راستم و ماه را در دست چپم بگذارند، از راه حق دست برنم یدارم و تسلیم نمی شوم).**

نوه گرامی و عزیز آن حضرت، امام حسین (ع)، آنگاه که یزیدیان با بیش از سی هزار جنگجو، ایشان را محاصره کردند و از او خواستند که زیر بار بیعت با یزید برود، فرمود: **(مرگ با عزت از زندگی با ذلت، برتر است).**

حضرت زینب (س)، خواهر شجاع امام نیز پس از تحمل انبوه مصائب و سختی، که یکی از آنها می تواند انسان را درهم شکنند، در پاسخ به جمله تحقیر آمیز عبیدالله بن زیاد، حاکم کوفه که گفت: دیدی خدا چه بر سر خاندان شما آورد؟ با قدرت فرمود: (در این واقعه) جز زیبایی ندیدم.

اسوه‌های عزت در برابر ستمگران

پیشوایان ما با تکیه بر بندگی خداوند و پیوند با او توانستند در سخت‌ترین شرایط، عزت‌مندانه زندگی کنند و هیچ‌گاه تن به ذلت و خواری ندهند.

بیانگر عزت نفس پیامبر (ص)

۱۲) برای مثال، پیامبر اکرم ﷺ هنگامی که در محاصره طاق‌فرسای مشرکان مکه بود و جز حضرت ابوطالب و حضرت خدیجه و یارانی اندک و فقیر، پشتیبان‌های نداشت، به بزرگان مکه که به او وعده ثروت و قدرت و ریاست بر این شهر را می‌دادند، فرمود: «اگر اینان خورشید را در دست راست و ماه را در دست چپ بگذارند، از راه حق دست بر نمی‌دارم و تسلیم نمی‌شوم» ۱۳

نوه گرامی و عزیز آن حضرت، امام حسین، آنگاه که یزیدیان با بیش از سی هزار جنگجو، ایشان را محاصره کردند و از او خواستند که زیر بار بیعت با یزید برود، فرمود:

«مرگ با عزت از زندگی با ذلت، برتر است.» ۱۴ - - - بیانگر عزت نفس امام حسین (ع)

حضرت زینب، خواهر شجاع امام نیز پس از تحمل انبوه مصائب و سختی، که یکی از آنها می‌تواند انسان را درهم شکند، در پاسخ به جمله تحقیرآمیز عبیدالله بن زیاد، حاکم کوفه که گفت: دیدی خدا چه بر سر خاندان شما آورد؟ با قدرت فرمود: [در این واقعه] جز زیبایی ندیدم ۱۵

تمرین ایستادگی در برابر تمایلات پست

هر انسانی، در درون خود، گاه و بیگاه با تمایلات و خواسته‌هایی رو به رو می‌شود، که پاسخ مثبت دادن به آنها، عزت نفس را ضعیف می‌کند و انسان را به سوی خواری و ذلت سوق می‌دهد. حال اگر این پاسخگویی ادامه یابد، خواری و ذلت انسان را احاطه می‌کند، به طوری که در برابر هر خواست نامشروع درونی و بیرونی مقاومت نمی‌کند و به سرعت تسلیم می‌شود.

نوجوانی و جوانی بهترین زمان برای پاسخ منفی دادن به این تمایلات گاه و بیگاه است. انسانی که در این دوره سنی به سر می‌برد، هنوز به گناه عادت نکرده و خواسته‌های نامشروع در وجود او ریشه دار نشده است و به تعبیر پیامبر اکرم (ص)، چنین کسی به آسمان نزدیک تر است. یعنی گرایش به خوبی‌ها در او قوی تر است. بنابراین نوجوان و جوان، بهتر از هر آدمی می‌تواند ایستادگی در برابر تمایلات منفی را تمرین کند و عزت نفس خود را تقویت کند.

هر انسانی، در درون خود، گاه و بی گاه با تمایلات و خواسته‌هایی روبه‌رو می‌شود، که پاسخ مثبت دادن به آنها، عزت نفس را ضعیف می‌کند و انسان را به سوی خواری و ذلت سوق می‌دهد. حال

- ۱- نهج البلاغه، وصیت نامه امام به فرزند گرامی خود امام حسن علیه السلام، نامه ۳۱.
- ۲- سره این هشام، ج ۱، ص ۲۵۶.
- ۳- التهوف، سیدین طاووس، ص ۲۲.
- ۴- همان، ص ۲۵.

۱۲. چند نمونه عزت مندی پیشوایان دینی در برابر ستمگران را بنویسید؟

۱۳. برخورد پیامبر (ص) به عنوان اسوه عزت در برابر پیشنهاد پول و ثروت ستمگران و مشرکان به او چگونه بود؟

۱۴. پاسخ مثبت دادن به تمایلات پست چه نتیجه‌ای در بر دارد؟

۱۵. بهترین دوره برای پاسخ منفی به تمایلات پست چه زمانی است؟ چرا؟

۱۶. انسان در درون خود دارای چند دسته تمایلات است توضیح دهید؟

۱۷. چرا انسان به طور طبیعی به تمایلات دانی علاقمند است؟

اگر این پاسخگویی ادامه یابد، خواری و ذلت انسان را احاطه می‌کند، به طوری که در برابر هر خواست نامشروع درونی و بیرونی مقاومت نمی‌کند و به سرعت تسلیم می‌شود) ۱۴

۱۵ (نوجوانی و جوانی بهترین زمان برای

پاسخ منفی دادن به این تمایلات گاه و بی گاه است. انسانی که در این دوره سنی به سر می‌برد، هنوز به گناه عادت نکرده و خواسته‌های نامشروع در وجود او ریشه‌دار نشده است و به تعبیر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، چنین کسی به آسمان نزدیک‌تر است. یعنی گرایش به خوبی‌ها در او قوی‌تر است) ۱۵ این نوجوان و جوان، بهتر از هر آدمی می‌تواند ایستادگی در برابر تمایلات منفی را تمرین کند و عزت نفس خود را تقویت کند.

خود عالی و خود دانی

ممکن است پرسید ریشه این تمایلات در وجود انسان چیست؟ این سؤال مناسبی است که پاسخ آن می تواند راهگشای ما برای رسیدن به عزت و دوری از ذلت باشد.

حقیقت این است که انسان دارای دو دسته از تمایلات است:

اول: تمایلات عالی و برتر، مانند تمایل به دانایی، عدالت، شجاعت، حیا، ایثار و حسن خلق، که مربوط به روح الهی و معنوی انسان هستند. ما با رسیدن به این تمایلات احساس موفقیت و کمال می کنیم و از آنها لذت می بریم.

دوم: تمایلات دانی، مانند تمایل به ثروت، شهرت، غذاهای لذیذ، زیورآلات و رفاه مادی، که مربوط به بعد حیوانی و دنیایی انسان است و وقتی به این تمایلات دست می یابیم، از آنها لذت می بریم و خوشحال می شویم. انسان ها به طور طبیعی به این قبیل امور میل دارند و علاقه نشان می دهند، زیرا اینها لازمه زندگی در دنیا هستند و بدون آنها یا نمی توان زندگی کرد یا زندگی سخت و مشکل می شود.

تمایلات بعد حیوانی در ذات خود بد نیستند، اما نسبت به بعد معنوی و الهی، بسیار ناچیز و پایین ترند و قابل مقایسه با آن تمایلات نیستند.

پس چه موقع این تمایلات بد می شوند؟

آنگاه که انسان، این تمایلات را اصل و اساس زندگی قرار دهد و فقط در فکر رسیدن به آنها باشد و از تمایلات الهی خود غافل بماند. حد و مرز توجه به این تمایلات را خدا می داند و خداوند با احکام خود چگونگی بهره مندی از این تمایلات را مشخص کرده تا انسان بتواند در عین بهره مندی از آنها، به رشد و کمال واقعی خود برسد.

خود عالی و خود دانی

۱۸. آیا تمایلات بعد حیوانی (تمایلات دانی) در ذات خود بد هستند؟

۱۹. تمایلات بعد حیوانی (تمایلات دانی) چه موقع بد می شود؟

ممکن است بهر مرتبه ریشه این تمایلات در وجود انسان چیست؟

این سؤال مناسبی است که پاسخ آن می تواند راهگسای ما برای رسیدن به عزت و دوری از ذلت باشد. حقیقت این است که انسان دارای دو دسته از تمایلات است :

اول : تمایلات عالی و برتر، مانند تمایل به دانایی، عدالت، شجاعت، حیا، ایثار و حُسن خلق، که مربوط به روح الهی و معنوی انسان هستند. ما با رسیدن به این تمایلات احساس موفقیت و کمال می کنیم و از آنها لذت می بریم.

دوم : تمایلات دانی، مانند تمایل به ثروت، شهرت، غذاهای لذیذ، زیورآلات و رفاه مادی، که مربوط به بُعد حیوانی و دنیایی انسان است و وقتی به این تمایلات دست می یابیم، از آنها لذت می بریم و خوشحال می شویم. انسان ها به طور طبیعی به این قبیل امور میل دارند و علاقه نشان می دهند. (زیرا اینها لازمه زندگی در دنیا هستند و بدون آنها یا نمی توان زندگی کرد یا زندگی سخت و مشکل می شود).^{۱۷}
۱۸. تمایلات بُعد حیوانی در ذات خود بد نیستند، اما نسبت به بُعد معنوی و الهی، بسیار ناچیز و پایین ترند و قابل مقایسه با آن تمایلات نیستند. ۱۸

پس چه موقع این تمایلات بد می شوند؟

۱۹. (نگاه که انسان، این تمایلات را اصل و اساس زندگی قرار دهد و فقط در فکر رسیدن به آنها باشد و از تمایلات الهی خود غافل بماند) حد و مرز توجه به این تمایلات را خدا می داند و خداوند با احکام خود چگونگی بهره مندی از این تمایلات را مشخص کرده تا انسان بتواند در عین بهره مندی از آنها، به

۳۰. حد و مرز تمایلات دانی را چه کسی و به چه وسیله ای مشخص کرده است؟

پاسخ: خداوند - به وسیله ی احکام خود که توسط پیامبران ارسال کرده است.

از این رو هر انسانی در درون خود با دو دعوت رو به روست: دعوت عقل و وجدان یا همان (نفس لوامه)، که از ما می خواهد در حد نیاز به تمایلات فروتر پاسخ دهیم و فرصتی فراهم کنیم که تمایلات معنوی و الهی در ما پرورش پیدا کند و آن زیبایی ها وجودمان را فرا بگیرند.

دعوت دیگر، دعوت هوی و هوس یا همان (نفس اماره) است که از ما می خواهد فقط به تمایلات بعد حیوانی سرگرم و مشغول باشیم و از تمایلات عالی و برتر غافل بمانیم. انسانی که به هوی و هوس پاسخ مثبت می دهد و تسلیم می شود، قدم در وادی ذلت گذاشته و از راه رشد باز می ماند. پس از این مرحله است که وقتی در برابر ستمگران و قدرتمندان قرار گرفت، زیر بار ذلت می رود و تسلیم خواسته های آنها هم می شود.

بنابراین، کسی که در مقابل دیگران تن به ذلت می دهد، ابتدا در مقابل تمایلات پست درون خود شکست خورده و تسلیم شده و سپس مغلوب زورگویان و قدرتمندان گردیده و تسلیم خواسته های آنان شده است.

تحقیقات نشان می دهد که اکثر مجرمان و گناهکاران افرادی فاقد عزت نفس هستند یا عزت نفس بسیار پایینی دارند، درحالی که اکثر انسان های مفید و نیکوکار جامعه دارای عزت نفس بالایی می باشند و کمتر مرتکب گناه می شوند.

۲۱. انسان در درون خود با چند دعوت رو به رو است توضیح دهید؟

۲۲. نکته: کسی که در مقابل دیگران تن به ذلت می دهد :

ابتدا مقابل تمایلات پست درون خود شکست خورده **سپس** مغلوب زورگویان و قدرتمندان می گردد. رشد و کمال واقعی خود برسد.

از این رو هر انسانی در درون خود **۲۱** دو دعوت رویاروست: دعوت عقل و وجدان با همان **نفس نوازه**، که از ما می خواهد در حدّ نیاز به تمایلات فروتر پاسخ دهد و فرصتی فراهم کنیم که تمایلات معنوی و الهی در ما پرورش پیدا کند و آن زیبایی ها وجودمان را فرا بگیرند.

دعوت دیگر، دعوت هوی و هوس یا همان **نفس اماره** است که از ما می خواهد فقط به تمایلات بُعد حیوانی سرگرم و مشغول باشیم و از تمایلات عالی و برتر غافل بمانیم. **۲۱**

انسانی که به هوی و هوس پاسخ مثبت می دهد و تسلیم می شود، قدم در وادی ذلت گذاشته و از راه رشد باز می ماند. پس از این مرحله است که وقتی در برابر ستمگران و قدرتمندان قرار گرفت، زیر بار ذلت می رود و تسلیم خواسته های آنها هم می شود.

بنابراین کسی که در مقابل دیگران تن به ذلت می دهد، ابتدا در مقابل تمایلات پست درون خود شکست خورده و تسلیم شده و سپس مغلوب زورگویان و قدرتمندان گردیده و تسلیم خواسته های آنان شده است.

تحقیقات نشان می دهد که اکثر مجرمان و گناهکاران افرادی فاقد عزت نفس هستند یا عزت نفس

بسیار پایینی دارند. درحالی که اکثر انسان های مقید و نیکوکار جامعه دارای عزت نفس بالایی می باشند

و کمتر مرتکب گناه می شوند.

با توجه به آیات و احادیث و نکاتی که در درس آمده جاهای خالی را تکمیل کنید.

تسلیم و بندگی خداوند ←

احساس حضور در پیشگاه خداوند ← و

غفلت از خداوند ← و

عزت نفس ← حفظ پیمان با خدا و

ذلت نفس ← و سستی در عزم و تصمیم

فقیری که دارای عزت نفس باشد نمی‌کند. گدا، ابتدا

..... و سپس گدایی می‌کند. جوانی که عزت نفس دارد، در برابر

..... نمی‌شکند.

انسان عزیز در برابر شکست‌ناپذیر و در برابر مردم

..... است.

خودارزیایی (۳)

با توجه به آیات و احادیث و نکاتی که در درس آمده جاهای خالی را تکمیل کنید.

تسلیم و بندگی خداوند ← عزت نفس
احساس حضور در پیشگاه خداوند ← عزت نفس و دوری از گناه
غفلت از خداوند ← ذلت نفس و افتادن در دام گناه
عزت نفس ← حفظ پیمان یا خدا و باقی ماندن بر عزم و تصمیم
ذلت نفس ← شکستن پیمان با خداوند و سستی در عزم و تصمیم
فغیری که دارای عزت نفس باشد گناهی نمی‌کند. گناه ابتدا
خود را کوچک می‌کند و سپس گناهی می‌کند. جوانی که عزت نفس دارد، در برابر
شبهت (گناه) نمی‌شکند.
انسان عزیز در برابر ظالم و ستمگر و هوی و هوس شکست‌ناپذیر و در برابر مردم
متواضع و فروتن است.

خاکش پیری، با دلق 'دشت
 لنگ صکان قدی برمی داشت
 کای فرانسه" این چرخ بند
 کتم از جیب" نظر تا دامن
 در دولت" به زخم بگشوی
 حد من نیست ثابت گفتن
 نوجوانی به جوانی سرور
 آمد آن فکر که درش به کوش
 خار بر پشت، زنی نین سان کام
 هر در خاکش با شای
 پیر که که: چه عزت نین به
 فکر گویم که مرا خوار نشانت
 به زو حرص شایده نکرد
 داد با این مرد افتادیم

پشای خار می بزود به پشت
 هر قدم دانه نگری می کاشت
 وی " نوازنده" دل های نژده"
 چه مزیزی که نگردی با من!
 حاج عزت به سرم بناوی
 کوهر گلر عطایت سفین"
 زخمش 'پندار' می راند ز دور
 گفت ای پیر خرف کتة خوش
 دولت چیست؟ عزت کد ام؟
 عزت از خواری شایه ای؟
 که تی ام بر در تو بالین به
 به نمی" چون تو که مگر نشانت
 بر در شاه و کما بنده نکرد
 عز آزادوی و آزاد گویم

عزت اورنگ جامی

• (بررسی آیات و احادیث) •

آیه ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا...﴾ (سوره فاطر، آیه ۱۰). ترجمه: هر کس عزت می خواهد [بداند] که هر چه عزت است، از آن خداست.

پیام: آن کس که خواهان عزت است، باید آن را از خداوند بخواند. / تنها راه دسترسی به عزت، بندگی خداوند است.

آیه ﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَ زِيَادَةٌ وَ لَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَ لَا ذِلَّةٌ﴾ (سوره یونس، آیه ۲۶). ترجمه: برای کسانی که نیکوکاری پیشه کردند، پاداشی نیک و چیزی افزون تر است و بر چهره آنان غبار خواری و ذلت نمی نشیند.

پیام: «نیکوکاری پیشه کردن» موجب می شود تا انسان عزیز شود و دچار ذلت نشود.

آیه ﴿وَ الَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ﴾ (سوره یونس، آیه ۲۷). ترجمه: آنان که بدی پیشه کردند، جزای بد به اندازه عمل خود می بینند و بر چهره آنان غبار ذلت می نشیند.

پیام: «بدی پیشه کردن» سبب می شود تا انسان دچار ذلت شود، بنابراین برای جلوگیری از «ذلیل شدن»، دوری از سیئات الزامی است.

آیه ما فرزندان آدم را کرامت بخشیدیم ... و بر بسیاری از مخلوقات برتری دادیم. (سوره اسراء، آیه ۷۰)

پیام: این آیه بیانگر جایگاه والای انسان در نظام خلقت می باشد و به «شناخت ارزش خود و نفروختن خویش به بهای اندک» از راه های تقویت عزت نفس اشاره دارد.

حدیث حدیث قدسی: «ای فرزند آدم، این مخلوقات را برای تو آفریدم و تو را برای خودم آفریدم.»

پیام: این آیه بیانگر جایگاه والای انسان در نظام خلقت می باشد و به «شناخت ارزش خود و نفروختن خویش به بهای اندک» از راه های تقویت عزت نفس اشاره دارد.

حدیث امام علی علیه السلام: «إِنَّهُ لَيْسَ لِأَنْفُسِكُمْ ثَمَنٌ إِلَّا الْجَنَّةَ فَلَا تَبِيعُوهَا إِلَّا بِهَا». ترجمه: همانا بهایی برای جان شما جز بهشت نیست، پس [خود را] به کم‌تر از آن نفروشید.

پیام: هیچ بهایی برای انسان، ارزشمندتر از بهشت جاوید نیست.

حدیث امیرالمؤمنین علی علیه السلام: «خالق جهان در نظر آنان بزرگ است، از این جهت، غیر خدا در نظرشان کوچک است.»
پیام: این حدیث در وصف کسانی بیان گردیده است که عزت خود را در بندگی خدا یافته‌اند.

حدیث امیرالمؤمنین علی علیه السلام: «بندۀ کسی مثل خودت نباش، زیرا خداوند تو را آزاد آفریده است.»
پیام: دلیل آن که انسان نباید بنده دیگران باشد، این است که آزاد آفریده شده است.

حدیث پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: «اگر اینان خورشید را در دست راستم و ماه را در دست چپم بگذارند، از راه حق دست برنمی‌دارم و تسلیم نمی‌شوم.»

پیام: این عبارت بیانگر عزت نفس پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌باشد.

حدیث امام حسین علیه السلام: «مرگ با عزت، از زندگی با ذلت برتر است.»

پیام: این عبارت بیانگر عزت نفس امام حسین علیه السلام می‌باشد.

سوالات امتحانى

سوالات مربوط به آیات و روایات

1) حدیث ((انه لیس لانفسکم ثمن الا الجنه فلا تبیعوها الا بها)) به کدام یک از راه های تقویت عزت نفس اشاره دارد؟

1. شناخت ارزش خود و نفروختن خویش به بهای اندک
2. توجه به عظمت خداوند و تلاش برای بندگی او

جواب: گزینه (1) شناخت ارزش خود و نفروختن خویش به بهای اندک

2) امیرالمومنین علی (ع) در وصف کدام گروه از انسان ها فرموده اند: ((خالق جهان در نظر آنان عظیم است، از این جهت غیر خدا در نظرشان کوچک است.)) ؟

جواب: در وصف انسان هایی که عزت خود را در بندگی خدا یافته اند.

سوالات جای خالی

3) کسی که در مقابل دیگران تن به ذلت می دهد ابتدا در مقابل _____ شکست خورده و سپس مغلوب زورگویان شده است.

جواب: تمایلات پست درونی

4) پیشوایان ما توانستند با تکیه بر _____ و پیوند با او در سخت ترین شرایط عزت مندانه زندگی کنند.

جواب: بندگی خداوند

سوالات درست یا نادرست

5 پشتوانه پیامبر اکرم (ص) در محاصره طاقت فرسای مشرکان مکه تنها حضرت ابوطالب (ع)، حضرت خدیجه (س) و یارانی اندک و فقیر بودند.

جواب: درست

6 تمایلات بعد حیوانی در ذات خود بد نیستند و به لحاظ اهمیت، هم تراز با تمایلات بعد معنوی و الهی قرار می گیرند.

جواب: نادرست، این تمایلات نسبت به تمایلات بعد معنوی بسیار ناچیز و پایین ترند و قابل مقایسه با آن دسته از تمایلات نیستند.

سوالات تعریف اصطلاحات

7) ((عزت)) در لغت به چه معناست؟

جواب: نفوذناپذیری و تسلیم نبودن

8) ((ذلت)) در لغت به چه معناست؟

جواب: نفوذپذیری و مغلوب و تسلیم بودن

سوالات پاسخ کوتاه

9 معصومین (ع) کدام صفت را از ارکان فضایل اخلاقی و شکل گیری آن را در وجود انسان، موجب منع او از بسیاری از زشتی ها دانسته اند؟

جواب: عزت نفس

10 ((عزیز بودن خداوند)) به چه معناست؟

جواب: یعنی کسی نمی تواند در اراده او نفوذ نماید.

11 دو دعوتی را که هر انسانی در درون خود همواره با آن رو به رو است را نام ببرید.

جواب: 1. دعوت عقل و وجدان (نفس لوامه)

2. دعوت هوی و هوس (نفس اماره)

سوالات پاسخ بلند

12) با توجه به آیات قرآن کریم و سیره معصومین، دو راه تقویت عزت نفس را بیان کنید.

جواب: 1. شناخت ارزش خود و نفروختن خویش به بهای اندک
2. توجه به عظمت خداوند و تلاش برای بندگی او

13) ویژگی های ((انسان ذلیل)) را برشمارید.

جواب: 1. در برابر مستکبران و زورگویان تن به خواری می دهد و هر فرمانی را می پذیرد.
2. تسلیم هوی و هوس خویش است.

پایان

با تشکر از
توجه شما